

Дамир Каракаш
ПРОСЛАВА

Е Д И Ц И Ј А
ТОКАТИ, ФУГИ И ДРУГИ ПРИКАЗНИ

Наслов на оригиналот:
PROSLAVA, Damir Karakaš

Copyright © Damir Karakaš, 2018
Copyright © за преводот:
S. Fischer Foundation by order of TRADUKI
Copyright © за македонското издание:
Артконект ДОО Скопје, 2020

Издавач: Артконект ДОО Скопје
Едиција: Токати, фуги и други приказни

Главен и одговорен уредник: Маја Лазаревска

Превод од хрватски јазик: Ацо Пероски

Лектура: Васка Чоневска

Графичка обработка: Симчо Шандуловски
Дизајн на корицата: Александра Софрониеска

Скопје, 2020 година
Прво издание
Печати: ПРОПОИНТ Скопје
Тираж: 800 примероци

ДАМИР КАРАКАШ

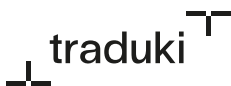
ПРОСЛАВА

Превод од хрвајски јазик:

Ацо Пероски

АРТКОНЕКТ

Издавањето на ова дело беше поддржано од ТРАДУКИ, книжевна мрежа, на која припаѓаат Сојузното министерство за Европа, интеграции и надворешни работи на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Сојузна Република Германија, швајцарската фондација за култура ПроХелвеција, КултурКонтакт Австрија (во име на Сојузната канцеларска служба на Република Австрија), Гете Институтот, Агенцијата за книги на Словенија ЈАК, Министерството за култура на Република Хрватска, Ресорот за култура на владата на кнежеството Лихтенштајн, Фондацијата за култура на Лихтенштајн, Министерството за култура на Албанија, Министерството за култура и информирање на Република Србија, Министерството за култура национален идентитет на Република Романија, Министерството за култура на Црна Гора, Министерството за култура на Република Северна Македонија, Министерството за култура на Република Бугарија, Саемот на книгата во Лајпциг и фондацијата С. Фишер.

СОДРЖИНА

Куќа	7
Кучиња	35
Прослава	61
Татко	89

Белешка за авијорџи и делџио 117

КУЌА

Ноќ, црна шума, скелетна рака која ненадејно израсна пред него; ја грабна пушката и извика: „Никогаш нема да ме фатите!“ Кога го повлече орозот, се разбуди и полека се поткрена на лактите: со едното око гледа, со другото наслушува; потоа полека се испружи назад, во меката вдлабнатина меѓу двете златолисни буки.

Лежеше завиткан во сиво војничко ќебе, обидувајќи се повторно да го протне погледот низ маглата, но сè уште не гледаше ништо; од една магла се излеваше друга, уште погуста, така што не можеше да ја види ни сопствената пушка покрај долгите и вкочанети нозе. Во тишината одново почна да наслушува; ја стави дланката зад увото за да ги улови подобро звуците: длабоко во ушите му отчукуваат жилите на дрвја-

та. Малку подоцна задува ветар, беше сè посилен, постуден; во еден момент му се причини дека токму ветрот длабоко во шумата свири низ нечии шупливи коски; тој веднаш помисли на сите оние човечки коски кои по војната со години ќе ги разнесуваат сверовите.

Го разбуди сонцето; толку силно припече, што мораше да ја земе мартарката, да си ја намокри дланката и да си го протрие усвитениот тил; потоа сонцето предавнички блесна во цевката на пушката, па во истиот миг тој ја пикна под распараниот раб на ќебето; се пикна подлабоко во гранките, пред носот намести неколку ветки за да биде што помалку видлив, а неговата жолтеникавосива наметка – поради што некои луѓе ги нарекуваа жолти мачки – совршено се стопуваше со сè подебелата наслага од лисје; но паѓањето на лисјето почна по малку да го загрижува со секој нов паднат лист, кој со невидливи нишки ќе му го привлечеше погледот: кога шумата целосно ќе оголи, а на гранките веќе ќе нема ниеден лист, сè ќе стане појасно, позабележливо. За среќа, помисли, наскоро – како што детално се договори

со жена си, која пред некоја вечер под закрилата на мракот доползи до дома и ја виде првпат по долго време – наскоро ќе биде готово засолништето, во кое никој никогаш не ќе може да го најде; поттикнат одново од сликата на тие тајни места за криење, почна под око да гледа долу: сега селото, тие десетина куќи, изработени од грубо изделкани елови штици и покриени со шиндра, во оваа треперлива магла му изгледаше како слика од која луѓе во наметки час излегуваат, час влегуваат; виде, исто како и во претходните денови, како со кренати пушки бараат, бодат со бајонетите во стоговите сено: погледот му застапа токму на еден војник: постојано го држеше на око. Извесно време војникот, како да си е доволен самиот себеси, скаменето стоеше во дворот, а потоа влезе во куќата; го сепна едно движење на раката, побрзо од мисла, зашто не знаеше што, всушност, сака да стори со својата испружена рака; потоа, меѓу два изострени погледи кон селото, се запраша дали таа – неговата Дренка – за сето ова време на војната му била верна: веднаш се сети дека токму затоа и се ожени со неа, зашто

знаеше дека таа нема никогаш да го издаде, да го изневери; секогаш го гледаше тоа во нејзините очи, уште откако ја виде првпат, кога еден на друг со очите си испраќаа насмевки додека играа на орото; војникот брзо излезе од куќата, влезе во шталата, повторно се појави надвор и двапати си ги истресе чизмите. По него во дворот однекаде се појавија уште двајца, но во темни шинели, наметнати со кабаници: нивните долги и остри бајонети насадени на пушките блескаа како да ја собрале сета светлина на денот: чекореа, се појавуваа меѓу стоговите, исчезнуваа, влегуваа и излегуваа од куќата: лежеше и го следеше секое нивно движење.

Додека силните сончеви зраци сè повеќе се разливаа по шумата, се сети дека од себе треба да тргне сè што е метално и што може да блесне на сонцето: најпрво, лежејќи странично и вртејќи го трупот лево-десно, го соблече горниот дел на наметката, ја пикна во ранецот, каде имаше уште малку муниција за пушката и еден џебен брич на преклопување, па со дланката помина преку својата еднонеделна брада и помисли

дека наскоро треба да се избричи. Го разлабави, го извади и полека го стави внатре и кожениот ремен со пиштолот во футролата, кој уште на почетокот од војната му го зеде на еден мртов соборец. Се испружи, продолжи да набљудува, очекувајќи дека со новиот агол на гледање ќе се промени и мислата дека поради сè посилното паѓање на лисјето сепак ќе го забележат, а потоа пред сите во селото – пред неговата фамилија, пред жената, пред децата – ќе го стрелаат! Оние војници долу исчезнаа без трага, веќе не можеше да ги види, па, како да наздравува за тоа, ја зеде матарката, истовремено гледајќи кон селото и кревајќи ја, испи неколку долги голтки вода, која на сонцето се беше смлачила.

Полека ја пренесе тежината на другиот лакт и погледот повторно го сосредоточи на својата куќа: кога во видното поле одеднаш му се појавија најпрво две момчиња, а потоа зад нив и една жена во широко, црно здолниште (брат ѝ неодамна загина во пробој на Кучешки Врв), несвесно се помести; сè што виде во тој миг, како и секогаш

кога гледаше од ова место, сакаше да го задржи во себе; од долгата жица растегната во градината со сливите зад куќата, жената штотуку ги собираше белите алишта, а момчињата, приближно со иста висина, трчаа околу куќата и гласно се надвикуваа. Штом жената до врв го наполни коритото со алишта, го стави на рамото, ги повика момчињата; тие веднаш дотрчаа: нему за момент му се причини дека жената и децата во куќата внесуваат покојник, па со брзо движење на главата ги истресе црните мисли. Повнимателно се загледа кон момчињата; жената ги следеше и викаше по нив нешто неразбирливо. Веројатно, си помисли, ги предупредуваше да не се сопнат на високиот куќен праг, на кого и тој, како дете, неколкупати се сопна, падна и си ги одра колената, а еднаш на истиот тој праг си го расцвета и носот. Откако дворот повторно остана пуст и во него се задржаа единствено дебелиите сенки на куќата и липата што растеше веднаш до неа, тој во градите почувствува болна осаменост: во сè околу себе можеше да го почувствува присуството на самотијата, во лисјето, во дрвјата,

во облаците, во мувата која повторно му брмчеше околу главата, правејќи комплицирани осмици како некому да дава тајни знаци, па со еден брз удар со дланката ја смачка врз рамото.

Лежеше на ќебето кое во последните неколку дена го впи мирисот на гнили лисје и на влажна земја: под густите веѓи најчесто го гледаше селото, па потоа мешовитата шума над главата, секојпат забележувајќи на неа сè помалку бои. Понекогаш со крајот на окото ќе сирнеше кон блескавата топка на сонцето, сметајќи го со поглед времето, кое никогаш не му минувало побавно; постојано лежеше на тоа исто место, молчејќи, со остар мирис на стопена смола во носот, а почна да го нервира сè што околу него се движеше: сонцето, ветрот, птиците кои со своите крилести звуци често прелетуваат ниско над шумата.

Кога попладневното сонце нај-после се скри зад темните облаци, ја зеде пушката, го притисна кундакот од оревово дрво на десното рамо, па гледаше во селото преку мушичката

на нишанот; тие повторно се појавија, бараа, разговараа со селаните – цело време ги држеше на нишан; на врвот од прстот го чувствуваше пулсот на орозот, не мислеше да пука, тоа би била најобична глупост, но вака, во штимањето на телото со нишанот, побрзо му минуваше времето. Приквечер, пак, уште повеќе ги начули ушите; беше радосен зашто знаеше дека во секој момент ќе дојдат, ќе му донесат нови вести, храна, вода. Наслушуваше низ тишината и полумракот, нејзините чекори би можел да ги разликува од илјада други чекори; одеше претпазливо како срна, подзастануваше како да размислува за нешто, па нагло ќе продолжеше. Одвај чекаше да ја прегрне; уште ако по некоја случајност со неа се и децата, си помисли, но подобро е децата сè уште ништо да не знаат; ќе се види со нив кога ќе дојде време за тоа.

Таа полека изнурна од грмушките: на нозете имаше опинци од овча кожа, а преку црниот едноставен фустан имаше нарамено пастирска торбичка со сини и црвени рачки. Накратко погледна околу себе, низ телото ѝ помина брза

воздишка, дојде до него, клекна на голите колена, па во полуздив шепна: „Еве сум“, и веднаш од торбичката почна да вади: скршен леб, крцкав и жолт како сонцето кое штотуку зајде зад ридот, парче сирење, две излупени сварени јајца, шише вода обложено со плетени прачки и зачепено со кочан од пченка. „Имате ли за вас?“ ја праша. „Немој тие да бидат гладни.“ Таа одмавна со главата и, пред да го заврши последното движење, прошепна: „Тие никогаш не биле гладни“. Тој кимна и почна да јаде, обидувајќи се со раката да пикне колку што е можно повеќе во устата. „Што има долу?“ џвакаше, гледајќи го крајчето на лебот во раката и, не чекајќи одговор, ја зеде матарката, излеа од неа неколку капки на земја, ја наполни со нова, свежа вода, па почна да пие, клоцитејќи и туркајќи ја храната со неа. Жената длабоко воздивна и, пополнувајќи ги пукнатините во своите зборови со кратки воздишки, рече: „Те бараат, секој ден ве бараат, сè живо прекопаа во селото“. Тој без причина неколкупати го протресе шишето со вода и рече: „Може да ми плукнат под прозорец.“ Повторно

испи голтка, ја затвори матарката со кочанот, а жена му од ракавот му тргна еден сув трн и одвај чујно, сега со некој глас сплетен од повеќе гласови, како таа да не е единствената што го мисли тоа, рече: „Јас мислев ти да се предадеш и да им кажеш дека за ништо не си виновен“. Тој најпрво со дланката си ја избриша влажната уста, а потоа, додека погледот кон селото за миг му ги спои веѓите, рече: „Јас ќе се предадам кога ќе дојде време за тоа, а не кога ќе посакаат тие!“ на крајот, кога изеде сè, со врвовите на прстите побара по тревата трошки од лебот и сирењето, па алчно ги пикаше во устата; се приближи до жена си, ја прегрна, ја помилува по косата врзана во црна плетенка што ѝ паѓаше врз цврстиот грб; некое време ја држеше главата потпрена над нејзината, чувствувајќи покрај линиите на грбот некоја чудна олабавеност, како кога беше момче и со мајка си в шума чуваше стока и ќе ѝ ја ставеше главата на skutот, а таа со прстите во косата го требеше од вошки. „Ќе се предадам по два-три месеца, а не сега кога крвта сè уште е врела“, рече, се исправи во седечка положба и

почна одново да прелева вода од шишето во матарката. „Туку, ти заврши ли?“ Го зачепи шишето, а потоа нагло ја затвори и матарката. „Уште малку“, рече таа, а тој во себе го повтори значењето на нејзините зборови. „Мио“, додаде таа, „мислиш ли дека сето ова добро ќе заврши?“ „Не може да заврши инаку, освен добро“, рече тој, местејќи си го телото во некоја нова позиција и гледајќи високо над нејзината глава во веќе мошне смрачената шума, како со тоа да ѝ дава знак полека да тргне назад. Таа ненадејно го прегрна и цврсто се прилепи до него. „Ајде, оди сега“, ја помилува по грбот, па полека легна покрај пушката, „и чувај ги децата“, рече, чувствувајќи како при зборот „деца“ нешто малку му подзаглави во грлото.

Кога таа целосно исчезна од видикот, минувајќи меѓу дрвјата како сенка, тој почна да мисли на тоа што ќе рече еден ден ако се предаде (ги затвори очите за полесно да размислува за тоа); па, без воздржување ќе им каже како се случи сè, дека започна со прославата, кога на бината во гратчето

Г. се качи говорникот со цилиндар на главата (првпат во животот виде таква шапка), па рече (сè уште ги памети неговите три засипнати реченици): „Секој што ќе го загрози опстанокот на нашата држава ќе го стигне смртна казна“, потоа, „Тие се опасност за нашата иднина“, и на крајот (ним нема да им ја спомне): „Комунизам, тоа е кога братот ја ебе сестра си“. Ако тие мислат дека е виновен затоа што му поверува на тој учен човек, а тој мисли дека не е виновен, зашто никого ниту закла ниту уби, освен можеби кога пукаше во оние кои пукаа во него, а беше војна, во војна се пука, тогаш може, ако сакаат, чесно да му судат, тој ќе ја одлежи својата робија; само што побрзо да се врати кај своите деца и кај жена си; да ѝ се врати на својата јалова земја, зашто друга земја тој нема; се врати од лежечка позиција во седечка, па нагло некаде, ни самиот не знае накај каде, го крена погледот: потоа, исполнет со несопокој, почна да го облекува својот војнички капут, само за повеќе да не мисли на ништо; без ред ги закопчувааше едноредните копчиња од месинг одгоре надолу, двај успеа да ги доведе

во ред: на крајот, си ја поправи јаката на војничката кошула: и заедно со сликата – на која е со секира на рамо и со високите, плеќести синови кои, весело потпевнувајќи, одат по него – одеднаш му се појави и доброто расположение, па здивна, ах, сè ќе биде во ред. Еднаш, си помисли гледајќи во калливиот ракав, помирен со инсектот што веќе долго трчаше по него – а исто така може да биде помирен и со оние против кои се бореше во војната – за сето ова, седејќи крај огнот, ќе им раскажува на своите внуци.

Ноќта сè уште беше полна со месечина, ја зеде пушката и си ги протегна нозете; тркалезната месечина постојано како сезнајно око ги следеше неговите претпазливи чекори: многу добро го познаваше овој терен, секоја, па дури и најмалата патека во шумата, секое дрво, секој камен. Многу одамна, како момче, овде со години чуваше говеда. Зачекори на една ливада, извесно време вртеше околу една леска, полна со ноќна свежина, и береше лешници. Уште речиси два часа скиташе низ грмушките, кинејќи гроздови од лешници, а потоа,

со џебовите натежнати од плодовите, тргна назад. Не помина покрај ни едно стебло во кое не се загледа добро; му се чинеше дека секое дрво може в миг да оживее и да го грабне за врат. Кога – на грбот сè уште чувствувајќи го погледот на многуоката шума – брзо се врати во својот ров, се завитка во ќебето, ја крена јаката, наслушнувајќи го во далечината гргорот на пушките, а потоа укањето на бувот што уште повеќе го згусна мракот. Во меѓувреме, пушките замолкнаа, но почна да грми, токму тогаш некаде длабоко во шумата удри гром: се исплаши дека ќе заврне: мокар тешко би издржал уште неколку дена; би морал да оди во блиската пештера, но не беше сигурен дека тие не доаѓаат секојдневно за да ја пребараат: за неа знае речиси секој, па дури и најмалото дете во овој крај. Ја намести покрај себе пушката и размислуваше каде да ја остави кога ќе се спушти во засолништето: долу, си мислеше, ќе му биде доволен само пиштол со полн шаржер, пушката само би му пречела. Молњите продолжија да секаат: светлината и мракот му се менуваат во еден единствен поглед.